

Vekerdi László
1924-2009

VEKERDI LÁSZLÓ EMLÉKÉRE

„Nincs egyéb dics s érdem, mint az önértet, s a mások művelődése s boldogsága előmozdítása s emelése tudatából eredő beljutalom.”
(Bolyai János)

Hódmezővásárhelynek ismét országos hírű halottja van, Vekerdi László, a polihistor.

Amikor dr. Ilia Mihály professzortól megtudtam a hírt, hogy 2009. december 27-én, Budapesten elhunyt, emlékező megírása végett hitelesnek ismert szakkönyvekből, internetről életrajzi adatait kezdtem gyűjteni.

Intő példa az övé, hogy a köztünk élő, kiváló embert sem ismerjük jól. Amilyen bonyolult volt az élete, olyan körülményessé vált születési helyének pontos meghatározása. Erre az ótemplomi református egyházközség XXII. keresztelési anyakönyvének 60. lapján, a 413. bejegyzés adott végleges és hiteles választ.

Édesapja, dr. Vekerdi Béla, Futó Mihály igazgatósága alatt, 1904-től fizika-matematika szakos tanár a vásárhelyi Református Főgimnáziumban, édesanyja az erdélyi származású Király Ilona volt. A szülők első gyermekük születésekor már Debrecenben, a Bethlen Gábor utca 47. szám alatt laktak. Amikor az anya áldott állapotának végéhez közeledett, anyósához utazott. 1924. július 21-én, az Oldalkosár utca 9. számú, ősi Vekerdy-házban, az akkor egyik leghíresebb helyi bába, Petrik Emília világra segítette a kisfiút, és a református Ótemplomban augusztus 17-én László Zsigmond József névre keresztelték.

„A Vekerdi névben az i és y használatáról az alábbiakat tudom – fogalmazta lánya, Vekerdi Judit. – A családnév korábban Vekerdy Nagy volt, majd a Nagyt elhagyták. Nagypám, dr. Vekerdi Béla, igen demokratikus érzelmű ember lévén, nagyzolánsnak érezte az y-t, és i-re változtatta. Így fiai, Vekerdi László és Vekerdi József is az i betűt örökölték. A család többi tagja megtartotta az eredeti y-t.” (László a családi nevet tucatnyi könyvének címlapján, aláírásainak ezreiben is i-vel írta.)

Az anyja a Dóczi Intézet felelős, elfoglalt igazgatója volt. Ezért fia, kétéves koráig, a vásárhelyi nagyszülőknél nevelkedett. Erről levelében Judit így emlékezett: „Édesapám és öccse a nyarakat Hódmezővásárhelyen töltötték, szép emlékeikben őrzik. Csakúgy, mint a mártélyi művésztelepet, ahol Hanna Mela festőnő, Vekerdy Ila barátnőjének vendégei voltak több alkalommal.

Egyébként is sokat tartózkodtak Vásárhelyen, ha tehettek, mert nagypám, Vekerdi Béla a szülők elvesztése után

Lapszám: 60 Szülöttek és megkereszteltek anyakönyve a hódmezővásárhelyi ref. egyházban az 1924-ik évben

Folyó szám	Éve és napja		A szülőtnék				A szülők		A kereszatyák és anyák neve, polgári állása, lakhelye	Keresztszülők lakhelye	Keresztelő lelkész	Szülésznő neve
	a születésnek	a keresztelésnek	neve	neme	törvényt	törvényt	neve, születéshelye, vallása és polgári állása	neve, születéshelye, vallása és polgári állása				
413.	1924. júli. 21.	augusztus 17.	László Zsigmond József	férfi	-	törv.	Dr. Vekerdy Béla ref. Főgimnáziumi tanár	Hmvhely IV. Oldakosár u. 9.	Dr. Vekerdy Géza ügyvéd Vekerdy Jolánka	Budapest	Páp Imre	Petrik Emília
							Király Ilona, ref.		Mihály Dénes erdőmérnök Mihály Irma	Brassó		

Részlet a *Szülöttek és megkereszteltek anyakönyvéből* a hódmezővásárhelyi Református egyházban az 1924. évben . - 60. lapszámról -

szinte családfőként gondoskodott az Oldalkosár utcában lakó 3 lánytestvéréről.”

Vekerdi Lászlóban az itt szerzett benyomások életre szóló ragaszkodást teremtettek szülővárosához. Középiskoláját a Debreceni Református Kollégiumban végezte.

A fasizálódó rendszerben vonzódni kezdett a szocialista eszméhez, ahogy akkor még sok társadalomkorszerűsítést sürgető falukutató, író, szociológus, tudós és középosztálybeli értelmiségi. 1942-ben a soproni erdészeti akadémián kezdte felsőfokú tanulmányait, ahol a háború alatt ellenállási mozgalom szerveződött. Ez vonzotta ide. Vekerdi Judit levelében így írt: „Személyesen mesélte el azt is, hogyan festettek fel éjjel az útra németellenes feliratokat.” A rokon Vekerdi Zsuzsanna telefonbeszélgetésünkön közölte, amikor a nyilasok átvették a hatalmat, pártfogói telefonáltak neki, hogy a városból elfogató különítmény megy érte. Ha kedves az élete, azonnal meneküljön. László az ablakon kiugorva, a hátsó kerten át szökött el. „A háború viharában Vekerdy Gézánál talált menedéket Pesten, amiért nagyon hálás volt” – fogalmazta tovább Judit. A különös életút újabb részletét ismét Vekerdi Zsuzsanna beszélt el. László édesapja érzekelte, hogy a szovjet csapatok hamarosan bekerítik a fővárost és megindul az ostroma. Ekkor fiáért utazott és hazamentette Debrecenbe.

A háború után Budapesten, az orvosi karon folytatta tanulmányait, 1951-ben diplomát szerzett, majd 1955-ben Debrecenben belgyógyász szakorvosi vizsgát tett. A rákkutatásban elért eredményeiért Rockefeller-ösztöndíjat kapott, de nem élt a „kapitalisták segítségével” – fogalmazta unokatestvére, a ma Csongrádon élő főorvos, dr. Vekerdy Sándor. Érdeklődésének elfordulása miatt még az orvosi pályáját is elhagyta. Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai Kutatóintézetében Rényi Alfréd mellett dolgozott, majd onnan is átment az MTA Könyvtárába, ahol tudománytörténészként vált országosan ismeretté. Dr. Vekerdy Sándortól tudom, hogy hat nyelven beszélt és olvasott.

Sokoldalúságára jellemző volt, hogy – nem a teljességet sorolva – a következő kutatásaival és közleményeivel vált híressé: könyvtártörténet, olvasástörténet, lexikonok története, orvostörténet, általános tudománytörténet, matematikatörténet, fizika és története, fotótörténet, természettudományok, biológia, ökológia, genetika, kémia, mechanika, általános nyelvészet, filozófia, történettudomány, helytörténet, művelődéstörténet, földrajz, néprajz, régészet, statisztika, informatika, könyvkiadás és szobrászat.

Amikor 2004-ben átvette a Magyar Örökségdíjat, Bakos István így méltatta: „Érték – mérték – minőség a három hívó szó, amelyet Vekerdi László neve értelmiségi körökben felidéz, amely kacskaringós életútját, alkotásait átszűrőványozza[...] ott volt ama nevezetes találkozáson Lakitelken is. Ő azonban nem az ellenzék, hanem a szabadon szolgáló értelmiség klasszikus képviselője[...]” A 80. születésnapjára a Tiszatáj *Egy szabad ember* címmel kitűnő emlékkönyvet adott ki, a Természet Világa pedig képes különszámot jelentetett meg róla. Gyuris György közleményeinek több mint 600 tételét 170 lap terjedelmű életmű-bibliográfiájában gyűjtötte össze. Szólnom kell még a lexikonokban írt szócikkeiről, az interjúiról és a vitáiról. Vekerdi Judit írta levelében: „Édesapám sokszor mesélt nekem életéről, amit annyira érdekesnek, tanulságosnak találtam, hogy számtalanszor biztattam, írja meg az utókor számára. »Ahhoz én nem vagyok eléggé egoista« – mondta mindig.”

Vekerdi Lászlónak mintegy 16 saját műve és 15 fordítása jelent meg. Közülük a legfontosabbakat emlitem. Dr. Szállási Árpád orvostörténész írta: „A Kortárs folyóirat köteteiben ő »honosította meg« a tudománytörténeti írásokat, mint pl. *Neumann János, a számológép és az agy* (1965)”, *Kalandozások a tudomány történetében* (1969), *Németh László alkotásai és vallomásai tükrében* (1970), *Befejezetlen jelen* (1970), *Így élt Newton* (1977), *Európa születése. Európa a IV-XIII. században* (Varga Domokossal, 1977), *Vígh Tamás* (1983), *A világ kereke* (1985), *Tudás*

Azonossági szám: 314124.0616

vármegye: HÓMEZŐVASARHELY város.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyószám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neme, vallása	A szülők			A születés helye, ha a születés nem az anya lakóhelyén történt	Alírási előtti esetleges megjegyzések. Alíráások.
				családi és utóneve, állás (foglalkozása), lakóhelye	vallás	életkora		
616 B	1924 jul. 30	1924 jul. 21	László, Eugémond, József fiú ref.	D ^o Vekerdi Béla főgimn. tanár	ref. 42	22	Hómezőváros hely.	Alíráások
				Király Klára polg. j. igazgató	ref. 35	35	Hómezőváros u. 9.	
				Debrecen II Bethlen u. 47				

Utólagos bejegyzések. — Kiigazítások.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a *Hómezővárosi helyi* anyakönyvi kerület születési anyakönyvével *összehasonlítást* tartalmazó meggyezző.

Kelt: HÓMEZŐVASARHELY 1942. május 7.

Napló szám: 3056
Dfj: Kötőkönyv.

Reprodukció: Szent Tibor Fotó: www.magyar-mernok.hu

Születési anyakönyvi kivonat
1942. május 7-i keltezéssel

Reprodukció:
Szent Tibor
Fotó:
www.magyar-mernok.hu

és Tudomány (1994), „A tudománynak háza vagyok” (1996), *A véges végtelen* (Herczeg Jánossal, 1996), *Sorskérdések árnyékában – Kalandozások Németh László műhelyében* (1997), *Így élt Galilei* (1998), *A közértelmesség kapillárisai* (2001). Halála előtt pár hónappal jelent meg a *Fülep Lajos levelezése* (2009), két héttel a halála előtt pedig a *Magyarországi és erdélyi pestisjárványok a XVIII. században* (2009) című munkája.

A Magyar Televízióban a *Gondolkodás évszázadai* sorozatban sokat szerepelt. A Magyar Rádióban a *Gordiusz Műhelye* adásban a Véges végtelen sorozata 200 adást ért meg! Az 1960-as évek derekától tudománytörténetet adott elő az ELTE-n és Debrecenben. Előadásait zsúfolt termekben hallgatták.

A Kádár-rezsimben egyetlen kitüntetést kapott, a Szabó Ervin-émlékmet (1987). A rendszerváltás után a szakmai értelmiség gazdagon elismerte és kitüntette tudását: József Attila-díj (1992), Szent-Györgyi Albert-díj (1992), Soros életmű-díj (1993), Tiszatáj-díj (1993), Év Könyve (1998), Soros Alapítvány alkotói díj (1999), Pro Literatura-díj (2000), Széchenyi-díj (2001), Az év ismeretterjesztő tudósa-díj (2003), Magyar Örökség-díj (2004).

Hódmezővásárhelyen gyakran megfordult, szülővárosához sohasem lett hűtlen. Az 1987-ben itt megalakult országos érdekeltségű Németh László Társaságnak alapító tagja volt.

A *Németh László alkotásai és vallomásai tükrében* című kötete, általában a Németh László életművével való foglalatossága sorsfordítónak vált életében. Judit lánya leveléből idézek: „Németh Lászlóval is Hódmezővásárhelyen ismerkedett meg Apám. Németh László egyik tanítványa, Török Eszter szólt neki, hogy feltétlenül szeretné bemutatni tanárának. Apám Eszterrel Debrecenből Hódmezővásárhelyre utazott és kezdetét vette egy életre szóló barátság.”

Amint a látóköre fejlődött és a diktatúra erősödött, a szüntelenül lázadó és ellenálló természete miatt a megtúrt csoportba sorolták. Kegyesítetté vált. Évtizedekig hiába kérvényezte, telefont sem kapott. Személyi igazolványában haláláig az szerepelt, hogy „szakképzettsége nincs”. Bakos István szerint: „A hazai közművelődésben jelentős hatásúak a megpróbáltatás éveiben a »fordítás gályapadján« készült könyvátültetései[...]” (akár Németh László esetében). Ezzel az általa kedvelt tudományok egyes világhírű műveit a magyar közönség számára is hozzáférhetővé tette. A festőművész Tornyai János hirdette, hogy „a tehetséget nem lehet elnyomni”. Az is igaz, hogy a kimagasló tudású alkotó előbb-utóbb minden társadalommal összeütközésbe kerül, mivel valamennyi csak egy bizonyos ideig tűr, enged, azután korlátot szab az elveit háborgató, szabadon szárnyalni kívánó elmének.

Vekerdi László talán utolsó vásárhelyi útján, 2005-ben, a Tornyai János Múzeumban családjuk régi barátjának, Hanna Melánia festőművésznének a gyűjteményes kiállítását nyitotta meg. Nagy szakmai biztonsággal kalauzolta hallgatóit, ahogy minden előadásán a Németh László-i pedagógiai elv szerint, a témát nem egyetlen tudományág példáival, hanem az egyetemes művelődéstörténet eredményeivel illusztrálta.

Ez a reneszánsz alkatú, nagyszerű tudós pótolhatatlan vesztesége szülővárosának, hazánknek, a magyarul értőknek, akik szellemi örökségét olvasni és értékelni tudják. Egész életében egy jobb világért harcolt. Vörösmarty szavaival: „Mi dolgunk a világon? küzdeni / Erőnk szerint a legnemesbékért.”

Január 27-én a budapesti Farkasréti temetőben Monostori Imre és mások búcsúztatták.

Utóirat: a Vekerdi család több tagja most dolgozik a 16. századig kiterjedő családfán. Eddig két kötettel készültek el. A harmadik kötet befejezetlen. Ehhez még újabb iratok, fényképek, dokumentumok kerülnek elő, és az őt ismerők visszaemlékezéseinek megírása is hiányzik még. Elképzelhető, hogy mindezek jelen megemlékezésemben jelentős változást és bővítést eredményeznek.

Szenti Tibor

EMLÉKE NE MERÜLJÖN A FELEDÉS HOMÁLYÁBA

Kedves Olvasóink!
Kedves Gyerekek! Kedves Felnőttek!

Amennyiben

- a családjukban, baráti körükben ismernek olyan személyt, akinek rendkívüli életútja közérdeklődésre számot tarthat, vagy
- szülőföldjére vonatkozó eddig vélhetően nem ismert irata, fényképe, története van, írja le maximum 2 oldal terjedelemben és azt eredetiben, másolatban vagy elektronikus formában juttassa el szerkesztőségünkbe.

Továbbá folyamatosan várjuk az épített, természeti és szellemi, néprajzi örökségünket bemutató digitális fölvételeket Vásárhely és környékéről vagy az innen elszármazók életéről, az e vidékhez kötődő személyekről, testvértelépüléseinkről.

A beküldött anyag legérdekesebbjeit a **Vásárhelyi Látóhatár** folyóiratban megjelentetjük.

Címünk és bővebb információ:
Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége
6800 Hódmezővásárhely,
Andrássy út 1. IV/41.
e-mail:
benak.katalin@diplomakiado.hu
Tel.: 06 20 280 2529

A borítékra vagy az elektronikus levél tárgyába kérjük írják be:

„**ÖRÖKSÉGÜNK**”

Kérjük, hogy a beküldött anyaghoz mellékeljék nevüket, életkorukat, elérhetőségüket, hogy a kapcsolatot felvehessük Önökkel!

Sikeres kutatómunkát kívánunk!